

16. *Murdoch I.* The Time of the Angels [Electronic Resource]. – Mode of Access : <https://books.google.com.ua/books/murdoch>
17. *Christie A.* Sad Cypress [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://books4you.blog.com/files/2014/01/Sad-Cypress-By-Agatha-Christie.pdf>
18. *Carroll L.* Alice's Adventures in Wonderland [Electronic Resource]. – Mode of Access : https://www.adobe.com/be_en/active-use/pdf/Alice_in_Wonderland.pdf

Ермакова Н. Н. Функции широкозначных слов английского языка в процессе их семантизации.

В статье рассматриваются некоторые аспекты семантизации широкозначных слов английского языка; дано определение широкозначности как лексико-семантической категории, выявлены особенности функционирования широкозначных лексем в английском языке. Раскрыта способность этих лексем выражать свои значения только в сочетании с другими языковыми единицами на фоне контекста или ситуации. Соответственно, описаны функции, которые выполняют широкозначные слова: индикативная, субститутивная, идентифицирующая, текстообразующая и стилистическая. Широкозначные слова коррелируют с отрезком предшествующего (антецедент) или последующего (постцедент) текста и вступают в контекстуально-синтаксические связи (катафоричную, анафоричную и двухстороннюю). Установлены основные механизмы формирования семантики эврисем в английском языке.

Ключевые слова: антецедент, эврисемия, контекст, постцедент, семантизация, субститутивность.

Yermakova N. M. Functions of wide meaning words of English in the process of their semantization.

The article deals with some aspects of semantization of wide meaning words and defines the wide meaning (or the wide semantics) as the lexico-semantique category and examines the functional peculiarities of wide meaning English lexemes. Revealed is the capability of such lexemes to express their meanings only in the combination with other units of language against a background of a context or a situation. The functions of wide meaning words are described, respectively. Notably, wide meaning units of language can perform indicative, substitute, identifying, text-formative and stylistic functions; they correlate with the fragment of foregoing (antecedent) or following (postcedent) text and establish contextual-syntactic connections (cataphoric, anaphoric and two-way ones). The article also discloses the major mechanisms of semantics formation of the eurysemes in English.

Keywords: antecedent, eurysemy, context, postcedent, semantization, substintivity.

Жарковская И. В., Захарова К. И.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ГПЕРО-ГПОНІМІЯ ЯК ПОКАЗНИК ВНУТРІШНЬОКОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (на прикладі реалізацій концепту ДИТИНСТВО в англійській мові)

Стаття присвячена дослідженню реалізацій концепту ДИТИНСТВО в сучасній англійській мові. Здійснено аналіз гіперо-гіпонімічних зв'язків лексико-семантичних варіантів номінації childhood, що є ім'ям концепту. Побудована ієрархічна система зв'язків дозволила розглянути процес категоризації концепту ДИТИНСТВО крізь призму теорії прототипів.

Ключові слова: категоризація, концептуалізація, гіпонім, гіперонім, прототип.

Сучасна лінгвоконцептологія зорієнтована на продовження вивчення концептів та їхньої реалізації в мові, бо концепт є найважливішим об'єктом дослідження в когнітивній лінгвістиці [9, с. 1]. Об'єктом статті є концепт ДИТИНСТВО (далі – КД).

Дитинство є значним періодом розвитку, змін та навчання людини, це період парадоксів та протиріч, без яких неможливо уявити процес розвитку. У КД закріплено знання про цей етап людського життя, а тому даний соціокультурний феномен зумовив зацікавленість науковців його змістом. КД відносять до лінгвокультурних концептів, вербалізацію якого вивчали на матеріалі різних мов: російської [7], англійської [2], а також у зіставленні російської та французької мов [14].

Але жодне з досліджень, що присвячено аналізу КД або суміжним із ним концептам, не розглядає ієрархічну систему номінацій, що його репрезентують. Уважаємо, що вивчення ієрархічних зв'язків дає змогу зрозуміти механізми структурування концепту. Крім того, семантична ієрархія розглядається як певне відображення процесів категоризації, де мовні знаки є носіями сукупного досвіду, що лежить в основі мовленнєво-мисленнєвої діяльності людини. Вищезазначене зумовлює актуальність статті.

Метою статті є виявлення гіперо-гіперонімічних зв'язків номінації *childhood* (точніше – її лексико-семантичних варіантів) та конструювання семантичної ієрархії, що відображає процеси категоризації, пов'язані з концептом ДИТИНСТВО.

Питання категоризації світу людиною не є новими для лінгвістів, але продовжують бути в центрі їхньої уваги. Як стверджує Скребцова Т.Г., категоризація є основою життєдіяльності людини: “Кожна людина щосекунди виконує операції з розпізнавання того чи іншого нового фрагмента досвіду як різновиду певного, зазвичай вже знайомого, класу сутностей або явищ” [12, с. 84]. Категорії є не тільки відображенням конкретних явищ, а також результатом осмислення людиною світу, про що свідчить наявність абстрактних категорій. До того ж, процеси категоризації тісно пов'язані з ключовим поняттям в когнітивній лінгвістиці – концептуалізацією, що становить “один із найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини, яка полягає в осмисленні інформації та появи концептів, концептуальних структур та всієї концептуальної системи в мозку (психіці) людини” [5, с. 42]. Процеси категоризації та концептуалізації спрямовані на систематизацію знань про світ, але мають різну мету. За словами О. С. Кубрякової, категоризація спрямована на об'єднання подібних або тотожних одиниць в більші розряди, категорії; під концептуалізацією розуміємо процес виділення мінімальних змістових одиниць людського досвіду [5, с. 33].

У теоретичній літературі підкреслюється, що категоризація є не тільки процесом, пов'язаним із концептуалізацією, а також невід'ємним від неї результатом, бо “свідомість людини, осмислюючи дійсність, відносить окремі її фрагменти до певних розрядів, категорій, встановлюючи схожі риси з іншими фрагментами та відокремлюючи особливі риси, відрізняючи цю категорію від інших” [1]. Природа внутрішньої організації категорії також є важливою для когнітивної лінгвістики, насамперед, тому, що пов'язана з принципами організації мислення, пізнання та пам'яті людини.

Для дослідження концептів когнітивна лінгвістика звертається до семантики, бо “на найвищих етапах пізнання саме мова виступає інструментом концептуалізації та способом фіксації результатів цього процесу – картини світу та знань про нього” [11, с. 7]. У процесі когнітивної діяльності людина класифікує фрагменти свого досвіду та об'єднує їх у класи, розряди тощо. Структурація картини світу людини відображається в мові, зокрема за допомогою парадигматичних зв'язків.

Одним із видів парадигматичних кореляцій у семантичному просторі є родо-видові відношення. Логічні категорії роду та виду завжди привертали увагу лінгвістів, які розглядають гіперо-гіпонімічні та таксономічні зв'язки як найважливіший показник системних зв'язків слів у лексиці: “Головним фактором смислового

впорядкування словника є гіперо-гіпонімічні (родо-видові, категоріально-специфікаційні) та партитивні семантичні зв'язки. Їх дія розповсюджується на весь словник, завдяки чому словник постає як цілісна ієрархічна структура" [10, с. 357]. Така ієрархія лексем є категоризацією фрагмента світу та відображає структуру об'єктів, які є характерними для конкретної картини світу [6, с. 148].

Гіпонімічні кореляції зв'язують слово, яке позначає родове поняття (гіперонім), зі словами, які позначають підрозділи цього поняття (гіпоніми), шляхом включення. Як зазначає Дж. Лайонз, гіпонімія може бути позначена в термінах односторонньої імплікації [8, с. 478, 479]. Гіпонім однієї пари може бути гіперонімом для інших слів, формуючи ієрархічну мережу. Гіперонім характеризується найбільш загальною родовою ознакою, ширшим обсягом та об'єднує у своєму поняттєвому корпусі всі гіпоніми, які спеціалізують родову ознаку. Перебуваючи на вищому рівні, гіперонім є семантично домінантним, а гіпоніми – семантично залежними. На основі гіпонімічних відношень можна будувати ендоцентричні ряди, в яких кожне наступне слово є гіперонімом по відношенню до попереднього.

Для аналізу гіперонімічних відношень лексико-семантичного варіанта *childhood* був використаний електронний ресурс WordNet [14], що дозволяє дослідити парадигматичні зв'язки між лексемами. Було побудовано відповідні ендоцентричні ряди *childhood 1* та *childhood 2*:

Childhood 1: *childhood* → *time of life* → *time period* → *fundamental quantity*, *fundamental measure* → *quantity* → *abstract entity* → *entity*.

Цей ендоцентричний ряд засновано на наступних кореляціях, що наведені в WordNet:

Childhood 1: *childhood* → *time of life (a period of time during which a person is normally in a particular life state)* → *time period, period of time, period (an amount of time)* → *fundamental quantity, fundamental measure (one of the four quantities that are the basis of systems of measurement)* → *measure, quantity, amount (how much there is or how many there are of something that you can quantify)* → *abstraction, abstract entity (a general concept formed by extracting common features from specific examples)* → *entity (that which is perceived or known or inferred to have its own distinct existence (living or nonliving))*

Ієрархічна сітка відображає такі семантичні зв'язки:

Childhood 1. Лексема *childhood 1* уживається на позначення періоду життя людини, коли вона є дитиною (*the time of person's life when they are a child*). **Childhood 1** підпорядковується ЛСВ *time of life* людини, тобто період часу, коли людина є в стані життєдіяльності (*a period of time during which a person is normally in a particular life state*). Гіперонімом по відношенню до *time of life* є лексема *time*, що позначає кількість часу (*an amount of time*). У свою чергу, лексема *time* є логічно пов'язаною та підпорядкованою лексемам *fundamental quantity*, *fundamental measure*.

Гіперонімами по відношенню до *childhood 1* виступають лексеми *time of life*, *time period*, характерною для яких є інтегральна сема 'period'. Таким чином, цей ендоцентричний ряд відносить *childhood 1* до семантичного поля *period*, що можна підтвердити прикладами:

[1] The conclusions we characteristically reach about this were learned *in childhood* when we needed to make sense of the many confusing and contradictory recordings in our three ego-states (BNC: B2F 1063).

[2] Psychology has concluded that the most formative period of life is *childhood*, and in particular the first five years of life (BNC: CE1 917).

[3] As a baby I was fractious and for most of my *childhood* I was exuberant, passionate and hyperactive (BNC: CEE 168) .

Childhood 2: *childhood* → *immaturity* → *attribute* → *abstract entity* → *entity*.

Цей ендоцентричний ряд засновано на кореляціях, що наведені в WordNet:

Childhood 2: *childhood* → *immaturity, immaturity, immaturity (not having reached maturity)* → *state (the way something is with respect to its main attributes)* → *attribute (an abstraction belonging to or characteristic of an entity)* → *abstraction, abstract entity (a general concept formed by extracting common features from specific examples)* → *entity (that which is perceived or known or inferred to have its own distinct existence (living or nonliving))*

Ієрархічна сітка **Childhood 2** відображає такі семантичні зв'язки:

Childhood 2. У другому ендоцентричному ряді лексема **childhood 2** та її когіпонім, номінація **puerility**, позначають стан людини між періодом, коли людина є немовлям, та повноліттям (*the state of a child between infancy and adolescence*), виходячи з чого можна сказати, що цей ряд є підпорядкованим **childhood 1**. Номінація **childhood 2** є семантично залежною від лексеми **immaturity**, що вживається на позначення недосягнутої зрілості (*not having reached maturity*). У свою чергу номінація **immaturity** включається до гіпероніма **state**, що позначає сукупність ознак, характеризуючи певне явище (*the way something is with respect to its main attributes*). Лексема **state** підпорядковується номінації **attribute**, що позначає риси певної сутності (*an abstraction belonging to or characteristic of an entity*).

Більшість номінацій ряду **childhood 2** мають спільні семи 'state' та 'characteristic', відносячи лексему **childhood** до відповідних семантичних полів:

[4] Our inability to celebrate death takes the flavour from our food and leaves us in a state of wilfully maintained **childhood** with **nursery** tastes to match (BNC: A5L 27).

[5] Despite Lord of the Flies, A High Wind in Jamaica and other literary warnings, we cling to the romantic illusion that the natural **state of childhood** is one of innocence [13].

У наступних прикладах має місце відхилення значення **childhood 2**, тобто "стану дитинства", в семантичне поле **childhood 1** – "період життя":

[6] He was in bed, in the room in Venice where he had spent his childhood, and he was still that **child** (BNC: HTT 1732).

[7] In different parts of the world the transition from **childhood** to the adult state may be protracted – as in our country and others of advanced Western culture (BNC: EW8 678).

Обидва ряди, **childhood 1** та **childhood 2**, входять до поняттєвої сфери гіпероніма **abstract entity**, тобто узагальнюючого поняття, що формується шляхом виявлення характерних рис, особливостей окремого явища, предмета, факту (*a general concept formed by extracting common features from specific examples*). У свою чергу, номінація **abstract entity** підпорядковується лексемі **entity**, що є чимось об'єктивно реальним, існуючим (*that which is perceived or known or inferred to have its own distinct existence (living or nonliving)*).

Ієрархічну систему номінативної одиниці **childhood** можна представити схематично:

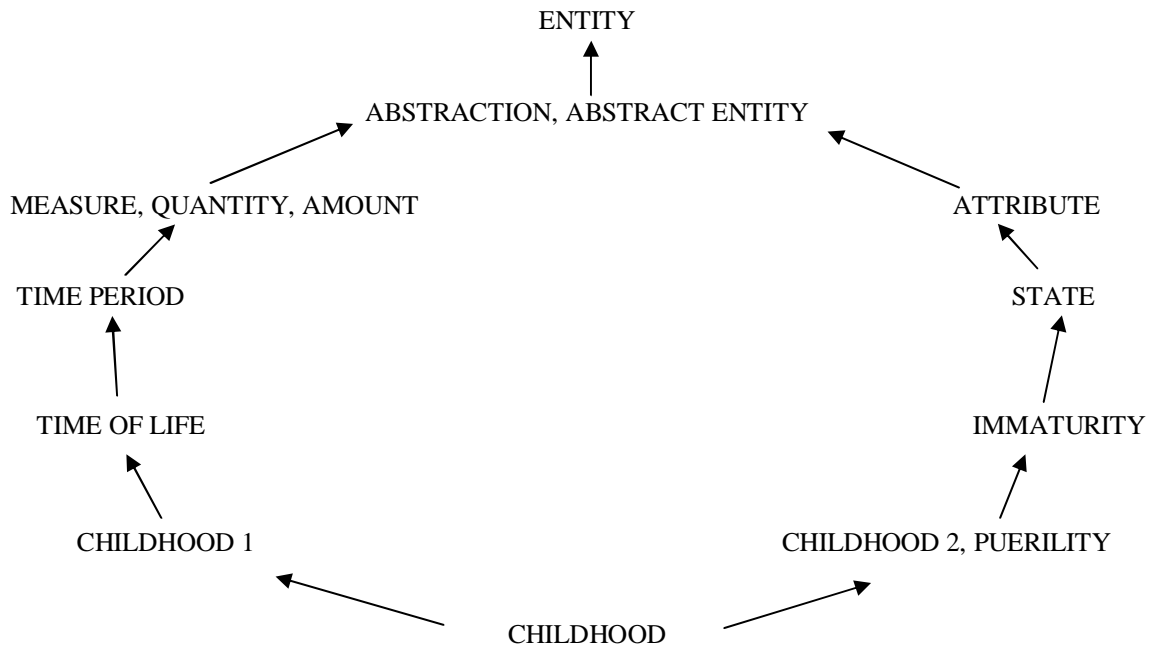

Рис. 1. Ієрархічна система номінативної одиниці *childhood*

Таке семантичне зображення категорії *childhood* дозволяє уявити її в термінах когнітивної репрезентації. Згідно з теорією прототипів, категорія – це ментальне утворення, що має складну багаторівневу ієрархічну структуру. Прототипом є такий член категорії, що поєднує в собі більшість спільних властивостей із членами певної категорії, та найменшу кількість спільних характеристик із членами інших категорій. На середньому рівні перебуває базова категорія, що є найбільш інформативною та володіє високою значимістю сигналу, тобто вірогідністю того, що цей об’єкт належить до певної категорії. Також на базовому рівні всі члени категорії схожі один на одного. Найвищим є суперординатний рівень, що характеризується найбільш узагальненими ознаками. Нижче базового рівня розташований субординатний рівень, що має найбільш конкретні характеристики. У кожній категорії є явища асиметрії, або прототипні ефекти; це пов’язане з тим, що деякі члени репрезентують категорію більшою мірою, ніж інші [15].

Ієрархічна система *childhood* представлена двома вимірами: горизонтальним і вертикальним. Вертикальний вимір описує рівень інклюзивності, у той час як у горизонтальному вимірі йде опис розбіжностей між членами одного рівня категорії. Горизонтально ця категорія представлена двома членами *childhood 1* та *childhood 2*. Вертикально категорія *childhood* підпорядкована суперординатній категорії *abstract entity*, утворюючи складну таксономічну систему.

Childhood 1 належить до категорій *time of life*, *time period*, *measurement* та становить кількісний вимір, тобто людина сприймає дитинство як період життя, певний його термін:

[8] Thousands of young people will be spending this Christmas on the streets because they have no home to go to, and over a third of them will have spent most of their *childhood* in care (BNC: AA8 292).

[9] Secondly, the prospective information available from the earlier work will be used to compare the importance of activity and stress during the earlier and later years of *childhood* (BNC: HHY 6740).

Можна припустити, що базовим рівнем у межах цієї ієрархічної лінії є *time of life*, що має найвищу значимість сигналу.

У той же час *childhood 2* підпорядковується категоріям *immaturity, state, attribute*, актуалізуючи той факт, що іноді людина сприймає дитинство як сутність, яка характеризує певний стан – незрілість:

[10] Malle establishes an authentic mood of unspoken suspicions and everyday secrecy, drawing upon performances, decor, even nature itself, to paint a portrait of *childhood* on the brink of discovery (BNC: AYM 95).

[11] This doctrine is satisfying because it invests early death with meaning, whilst emphasising the innocence of childhood (BNC: ACA 772).

У цілому категорія *childhood* має виразні межі, але на рівні *childhood 1 – childhood 2* не має чіткого розмежування між значеннями “time of life” та “state”, тобто межа є розмитою, а *childhood 1* та *childhood 2* не є асиметричними членами категорії:

[12] For John Barker, a founding member of the British kite flying movement, and a prime mover among the paradropping enthusiasts like Jim Whitehouse and Greg Locke before him, there was no other possible passenger to harness into a parachute than that *childhood* and perennial favourite, the ‘Teddy Bear’ (BNC: CA1 1048).

[13] We had returned to the land without a name – the lost paradise of *childhood* (BNC: FAT 1693).

У ході аналізу було досліджено гіперо-гіпонімічні відношення лексико-семантичного варіанта *childhood*, що дало змогу представити внутрішню організацію ієрархічної системи *childhood* в термінах когнітивної репрезентації.

Перспективами дослідження є використання здобутих результатів для моделювання ієрархічного лексико-семантичного поля концепту *childhood*.

Л і т е р а т у р а

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : курс лекций [по английской филологии] / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамбовського університету, 2001. – 123 с.
2. Калюжная И. А. Концепт “детство” в немецкой и русской лингвокультурах : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.20 / И. А. Калюжная // Волгоградський держ. пед. університет. – Волгоград, 2007. – 23 с.
3. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
4. Косычева М. А. Концепт CHILD и средства его реализации в английской лингвокультуре : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.04 / М. А. Косычева ; Поволжская гос. социально-гуманитарная академия. – Самара, 2013. – 22 с.
5. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М., 1996.
6. Кронгауз М. А. Семантика / М. А. Кронгауз. – М. : Изд. центр “Академия”, 2005. – 352 с.
7. Крючкова Н. В. Концепты возраста (на материале русского и французского языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Н. В. Крючкова // Саратовский гос. университет. – Саратов, 2003. – 261 с.
8. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистик : пер. с англ. / Дж. Лайонз. – М. : Прогресс, 1978. – 544 с.
9. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
10. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – Спб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.
11. Семантика и категоризация / Р. М. Фрумкина [и др.] ; [отв. ред. Ю. А. Шрейдер]. – М. : Наука, 1991. – 168 с.

12. Скребцова Т. Г. Когнитивная лингвистика : [курс лекций] / Т. Г. Скребцова. – СПб. : Изд-во филол. ф-та СПбГУ, 2011. – 256 с.
13. <http://www.natcorp.ox.ac.uk>.
14. <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>.
15. Rosch E. Principles of categorization [Electronic Resource] / [eds E. Rosch, B.V. Lloyd] // Cognition and Categorization. – Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Publishers. – 1978. – Mode of Access : http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4610/9778_083247.pdf.

Жарковская И. В., Захарова К. И. Гиперо-гипонимия как показатель внутренних концептуальных связей (на примере реализаций концепта ДЕТСТВО в английском языке).

Статья посвящена исследованию реализаций концепта ДЕТСТВО в современном английском языке. Осуществлен анализ гиперо-гипонимических связей лексико-семантических вариантов номинации *childhood*, которая является именем концепта. Полученная иерархическая система позволяет рассмотреть процессы категоризации, в которых задействован концепт ДЕТСТВО, с точки зрения теории прототипов.

Ключевые слова: категоризация, концептуализация, гипоним, гипероним, прототип.

Zharkovskaya I. V., Zakharova K. I. Hypero-hyponymy as an indicator of inter-conceptual relations (as a case study of realizations of the concept CHILDHOOD in Modern English).

The article deals with the research of realizations of the concept CHILDHOOD in Modern English. The analysis of hypo-hyponymic relations of the lexical-semantic nomination *childhood*, which is the name of the concept, has been provided. The received hierarchic system allows analyzing the processes of categorization, which involve concept CHILDHOOD, from the prototype theory point of view.

Keywords: categorization, conceptualization, hyponym, hypernym, prototype.

**Зорницька І. В.
Житомирський державний університет
імені Івана Франка**

МОДЕЛЮВАННЯ ІНШОМОВНОСТІ ПЕРСОНАЖІВ ЯК ХУДОЖНЯ СТРАТЕГІЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ТЕКСТІ

У статті аналізується художня стратегія моделювання іншомовності персонажів, яка розглядається як гібридний лексико-граматико-стилістичний феномен. Розроблено низку принципів для класифікації мовленнєвих засобів, уживаних із метою реалізації вищезгаданої стратегії. Стверджується, що іншомовність персонажа може проявлятися у вигляді елементів прямого мовлення на тлі умовної лексико-граматичної та/або стилістичної нейтральності відповідного мікроконтексту, спеціально акцентуватися автором у складі ремарок або функціонувати як єдиний комплекс перших та других. Крім того, у складі як персонажного, так і авторського мовлення виокремлено явища нижчого порядку, природа кожного з яких детермінована конкретним типом переважно вживаних мовленнєвих засобів.

Ключові слова: іншомовність, моделювання, художня стратегія, гібридний лексико-граматико-стилістичний феномен.

В умовах сучасного світу на тлі глобалізації, з одного боку, та чергових хвиль глобальної міграції, з іншого, – істотних змін зазнають не лише соціокультурні, але й мовні ландшафти провідних країн світу. Нещодавні емігранти та їх нащадки, які нерідко залишаються білінгвами, широко використовують мовленнєві звички, набуті в ході спілкування рідною мовою, у нових, іншомовних контекстах, що з огляду на масовість та різноманітність конкретних проявів цього процесу поступово породжує